

Ett danskt ministerskifte

Statsminister Jens Krag i Danmark har avskedat sin handelsminister och minister för marknadsfrågor Thyge Dahlgaard. Denne hade nämligen under ett möte i Studentersamfundet gjort vissa uttalanden, vilka befunnits olämpliga. Han påstod att regeringens ställningstaganden och demonstrationer mot Grekland eller mot Sydafrika inte gjorde den ringaste nytta, snarare tvärtom. De skadade Danmarks handel på respektive länder, och detta var enligt hr Dahlgaard all verkan de hade.

Kommentarerna till detta avskedande har varit ganska intressanta. Dagens Nyheter förklarar t. ex. att hr Dahlgaard inte framfört någon originell synpunkt, "den brukar odlas av en del exportindustrier". Tidningen ville alltså inte göra gällande att det uttalande, som ministern gjort, varit felaktigt eller osant. Snarare får det väl betraktas som alltför sant. Hr Dahlgaard yttrade sig "på ett känsligt område", och orsaken skulle ha varit att han är karriärdiplomat till yrket, och "utan politisk skolning och till råga på allt utan politiskt omdöme".

Det är nog en riktig iakttagelse, att person med "politiskt omdöme" av ett alldeles särskilt slag skulle ha undvikit att säga vad han ansåg vara sant, om hans uppträdande skulle ha kunnat skada honom själv. Men att de danska karriärdiplomaterna i allmänhet skulle utmärkas av att de framträder inför offentligheten med sanningar, det kan man betvivla. De skulle i så fall skilja sig mycket från sina yrkesbröder i andra länder.

Hr Dahlgaard själv blev givetvis ursinnig över att han inte skulle få säga sin ärliga mening inför ett auditorium av studenter, som väntade sig att han inte skulle krypa bakom habila formuleringar. Han berättade alltså, för att förklara vad som hänt, att stats-

ministern tyckte illa om honom redan förut. Hr Krag trodde, att hr Dahlgaard vid ett tillfälle skulle ha betecknat sin höge chef som "en disktrasa", vilket hr Dahlgaard bestämt förnekade att han gjort, åtminstone dittills. Utan att känna umgängestonen mellan danska socialdemokratiska politiker kan man ändå göra bedömningen att hr Dahlgaard förtjänar att bli trodd. Även om karriärdiplomater i Danmark skulle vara oväntade sanningssägare, inskränker de sig säkert till att, om anledning skulle föreligga, tänka sådant om sin statsminister, men det är osannolikt att de skulle framföra dessa sina tankar offentligt.

Vad som i själva verket låg bakom hr Dahlgaards avskedande var det faktum, att statsminister Krag regerar på den "folkkommunistiske" Aksel Larsens nåd. Denne är ledare för Socialistisk Folkeparti, och endast med detta partis röster har den socialdemokratiska regeringen i Danmark majoritet i folketinget. Aksel Larsen hade gjort tummen ner för Thyge Dahlgaard. Statsministern hade bara att lyda. Ett misstroendevotum skulle utan Aksel Larsens röster ha fällt regeringen.

Vad som hänt i Danmark är läroriktigt också för Sveriges del. Hr Hermansson har inte dolt att han, vid behov och efter ett socialdemokratiskt valnederlag, är beredd att stödja en socialdemokratisk minoritetsregering. Han har inte talat om vad pris han avser att sätta på sina tjänster. Ett snabbt avlägsnande av en för kommunisterna misshaglig regeringsmedlem visade sig vara vad stödet kostar i Danmark.

Från Platon till Palme

I västerlandets filosofiska historia har det framträtt många lika fängslande

som förbryllande samhällstänkare. Det är inte heller alldeles omöjligt att hr Palme, som efter övergången till Ecklesiastikdepartementet känt sig kallad att ge ett bidrag till nutidens samhällsfilosofi, så småningom kan bereda sig en fotnot även i detta sammanhang. Men då får han verkligen, som det med modernt språkbruk heter, skärpa sig mera än när han framförde sin senaste tes om den moderna svenska demokratin. Han framförde nämligen den högst överraskande uppfattningen, att en förutsättning för att den svenska demokratin bevaras är att den socialdemokratiska regeringen får stanna kvar vid makten. Ty, menade hr Palme, de borgerliga partierna representerar folkgrupper som har den ekonomiska makten i samhället. Skulle dessa grupper därtill komma i regeringsställning och därmed få den politiska makten hade det skapats en maktkoncentration som stred mot demokratins grundförutsättning: maktbalansen. Där emot kunde, enligt hr Palme, ett socialdemokratiskt politiskt maktinnehav uppväga och balansera den ekonomiska makt, som oppositionspartierna representerar.

Åtskilliga kommentatorer till denna nya marxistiska lära har redan påpekat att konsekvenserna av hr Palmes tes måste bli, att socialdemokraterna ständigt skall inneha regeringsmakten och i varje fall så länge det finns några andra folkgrupper i samhället än de socialdemokratiska politikerna som innehar ekonomisk makt av mera betydande storleksordning. Men det finns anledning att därutöver påpeka, att den för hr Palmes socialistiska trosfränder bestickande enkelheten och klarheten i hans resonemang i själva verket beror på att han ger en falsk verklighetsbild. Politisk och ekonomisk makt är nämligen inte jämförliga och ej heller möjliga att direkt transponera. En företagare har ekonomisk makt i den

meningen att han kan påverka sina anställdas förhållanden socialt och ekonomiskt. Mot denna maktposition står de anställdas fackliga organisationer, som har samma möjligheter visavi företagarna-arbetsgivarna. De båda grupperingarna balanserar varandra. Deras maktrelationer är jämförliga med varandra helt enkelt därför att de ligger inom samma sfär. Den politiska makten innefattar annat och mycket mera och viktigast möjligheten att genom lagstiftning forma hela samhället efter makthavarens intentioner.

För att hr Palmes tes skall vara riktig fordras, att ekonomisk makt kan transponeras till politisk makt. Det kunde ske förr i världen när även inrikespolitikens utslag i sista hand bestämdes, inte utav röster, utan genom väpnade resurser. I dagens samhälle kan företagarnas ekonomiska makt, och det är ju den hr Palme har i tankarna, inte transponeras till politisk makt, därför att det inte går i dagens västerländska demokrati, ej heller i den svenska, att köpa röster.

I alla vårt lands stora partier är de anställda och de många små inkomsttagarna i förkrossande majoritet. Det är deras röster som avgör valutgångarna och sätter sin prägel på svensk politik. De anslag som högerpartiet och folkpartiet tillsammans får från "näringslivet" och som ges utan villkor, övergår icke 0,3 promille i vår statsbudget på 36 miljarder, och vad högerpartiet får från detta håll är betydligt mindre än den socialdemokratiska barnorganisationens "Unga Örnar" årliga budget. Att utmåla de borgerliga partierna som "storfinansens hejdukar" är alltså lika oförskämt som löjeväckande. Hr Palmes tes om den ekonomiska och den politiska maktens fördelning är att förvisa till skräpkammaren. Den har inget med verkligheten att göra, utan är allenast ett uttryck för den desperation med vil-

ken socialdemokraterna försvarar sitt vacklande maktinnehav. Ville hr Palme nå någon millimeter närmare i riktning mot Platon borde han i stället diskutera konsekvenserna av den sammansmältning av politisk och ekonomisk makt, som ägt rum inom socialdemokraternas politiskt-ekonomiska maktapparat genom folkrörelsernas institutionalisering och kommersialisering. Där har han på närmaste håll ett intressant problem — den socialdemokratiska storfinansens och dess politiska innebörd — att begrunda.

En delreform bland delreformer

Familjeberedningens aviserade förslag till reform av barnbidragssystemet har i presskommentarerna utsatts för mycket hård kritik, och man har såväl från pressens som från tjänstemannarörelsens sida pekat på den stegrade progressiviteten för barnfamiljer med inte alltför hög inkomst, och den ökade pålagan på många kvinnor som vill övergå till förvärvsarbete, som skulle bli följderna om det genomfördes.

Ändå kan ingen förneka att familjestödsreformen är till det bättre, jämfört med dagens kombination av bostadsbidrag och barnbidrag. Som framgick med all önskvärd tydlighet av "tre-O-teamets" utfrågning av statsminister Erlander, har bostadsbidragen förvandlats till en anakronism, för att inte säga ett hån mot den socialdemokratiska bostadspolitikerna. Bidraget, som var avsett stimulera barnfamiljer att skaffa sig större lägenheter, är så utformat att det inte utgår till "trångbodda" familjer. Den tvåbarnsfamilj, som bor i en tvårumslägenhet — en mycket vanlig situation — går alltså förlustigt sitt bidrag om familjen växer ytterligare. Den respittid på upp till två år, som familjen kan få för att skaffa en större lägenhet, är naturligt-

vis helt utan betydelse så länge vänteköerna för lägenhetsbyte är flerdubbel så långa.

Framför allt på centerhåll har man under en längre tid drivit en kampanj för en revision av bostadsbidragen; en kampanj som haft flera beröringspunkter med högerpartiets krav på stegvis ökat barnbidrag för flerbarnsfamiljerna. Dessa tankar återfinns nu i det aktuella förslaget. På flera punkter kan man alltså sympatisera med familjeberedningens allmänna värderingar: flerbarnsfamiljerna är ofta också låglönefamiljer och i starkt behov av ökat stöd.

Det nya förslagets stora nackdelar ligger inte så mycket i själva den konstruktion, man givit familjestödet, som i det otympliga totala skattesystem, vi dras med efter rader av delreformer å la lapptäcke. Avtrappningen av barnbidraget för högre inkomsttagare — eller, som man kanske hellre bör kalla det, extraförstärkning för låglönekategorierna — skulle inte vara så svår att smälta, om inte progressionen i vårt skattesystem redan var uppskruvad till den yttersta toleransgränsen. Det alternativ som diskuteras, beskattning av barnbidraget, skulle ytterligare öka progressionen och kan alltså inte komma i fråga.

Det kuriösa system, som gör att barnbidragshöjningen enbart skulle bekostas av barnfamiljerna — genom en "vertikal" omfördelning — strider helt mot den vedertagna principen att familjestödet bör syfta till en utjämning av standarden mellan barnlösa och barnfamiljer inom samma inkomstkategori. Emellertid har socialdemokraternas ekonomiska politik fört oss in i ett hörn, där det bara är att konstatera, att andra medel inte står till buds för ett ökat familjestöd.

Trots den hårda kritiken i pressen är det inte otroligt att förslaget, i brist på alternativ, kommer att gå igenom

efter smärre revisioner. Det kan dock vare sig bli en särskilt lyckad eller populär reform, och det finns skäl att förmoda att den inte blir långlivad. Den fungerar nämligen som den signallampa, som nu definitivt upplyser om att en totalrevision av hela vårt skatte- och bidragssystem snarast måste genomföras.

Sex och socialism

Vilgot Sjöman har själv karakteriserat sin film "Jag är nyfiken — gul" med formeln *sex and socialism*; sannolikt avser han själv att relationen mellan de två komponenterna skall vara av djupare art än enbart att den förra skall tillhandahålla det ekonomiska underlaget för den socialistiska förkunnelsen, men den finessen lär gå de flesta av åskådarna — liksom en del av kritikerna — förbi.

Om man trots allt tar fasta på det "politiska" elementet i filmen, finner man att denna på ett nästan groteskt sätt illustrerar en betänklig brist hos en s. k. dokumentärfilm, nämligen att inte vara dokumentär. Sjöman har klippt ihop ett antal intervjufragment, byggda på avsiktligt provocerade och förenklade frågor, varvat detta med diverse autentiska uttalanden av Martin Luther King, Olof Palme m. fl. liksom med — verkliga och arrangerade — bilder av demonstrationer mot USA, krig, förtryck o. dyl. Vad detta än är, så är det givetvis inte någon "dokumentation" av den politiska och sociala situationen i Sverige — som inventering eller samhällsanalys står det hela på samma nivå som den kända turisticaktagelsen om fransyskors hårfärg och hygien, grundad på observation av ett hårstrå i soppan.

Med god vilja kan man urskilja att herr Sjöman hyser en positiv politisk övertygelse, även om långt ifrån alla detaljer låter sig fastställas. Så myc-

ket synes dock klart, att han tycker att det borde vara fred i världen (om man inte krigar för att göra socialistisk revolution), att icke-våld är bättre än militärt försvar (om man inte försvarar sig mot Franco), att det borde råda jämlikhet mellan människor. Dessutom är han irriterad över att inte alla människor i vårt land är bekymrade för det som bekymrar honom; att fundera ut vad de verkligen är bekymrade för har han inte tänkt på.

Det säger sig självt, att det inte är denna röra — ordet användes i filmen i något som möjligen är ett eftertankens kritiska ögonblick — som kommer att dra de många människornas intresse till hr Sjömans verk. För den saken kommer å andra sidan den sexuella komponenten att svara. I detta stycke har Sjöman onekligen uppträtt som något av en banbrytare. Samlagsscener är numera ej ovanliga i svensk film, men det får anses vara ett originellt grepp att förlägga lustans gärningar till sådana lokaler som balustraden framför Kungliga Slottet eller, än näpnare, på tarzanmanér, till Sveriges äldsta ek. Nyskapande är vederligen också det pornografiskt givande tricket att låta de unga älskande drabbas av skabb; likaså den klart antydda kastreringsscenen.

Ting som dessa reser en allvarlig fråga. Filmcensuren är ännu ej avskaffad här i landet; det är i hög grad ovisst om den kommer att avskaffas. Ett "förljudande" från en sittande utredning upphäver inte gällande rätt. Att åtskilliga scener i den aktuella filmen är av sådan beskaffenhet att de enligt tidigare praxis skulle ha klippts torde vara odiskutabelt. Statens biografbyrå har emellertid med en reservation avgiven av byråns chef, direktör Erik Skoglund — funnit att filmen borde få visas utan ingrepp. Beslutet har bl. a. motiverats med att "re-

lationen mellan filmen och dess upphovsman synes vara av en relativt ovanlig, personlig och psykologisk angelägenhetsgrad". Påståendet är helt visst riktigt, men knappast relevant. Kommer inte byråns beslut, som hr Skoglund befarat, "att av spekulativa filmdistributörer tas till intäkt för att testa biografbyråns tolerans... med en uppsjö av mer eller mindre pornografiska filmer som det hittills befun-

nits lönlöst att underställa biografbyråns granskning." Sedan byrån nu genom något som kan komma att åberopas som prejudikat bundit sina egna händer kan det visa sig svårt för den att fylla den renhållningsuppgift statmakterna anförtrott den. Med all aktning för den "personliga angelägenhetsgraden" lär många i så fall tycka att hänsynen till hr Sjömans känslor betingat ett väl högt pris.

OM oppositionens roll

Inte inbillar sig någon att oppositionsgruppernas seger 1940 kommer med någon naturnödvändighet. På socialdemokratiskt håll räknar man i stället med ständiga framgångar och oavbrutet stigande majoriteter, tills högermän och folkpartister dö ut och de sista exemplaren pietetsfullt överlämnas till högreståndsavdelningen på Nordiska Museet. Huruvida denna utgång skall kunna undvikas beror i främsta rummet på oppositionen själv och på dess förmåga att hävda sin ställning i det politiska arbetet.

Svensk Tidskrift 1937